

INNOVATSION XIZMAT TURLARINI YARATISH VA JORIY ETISH SALOHİYATI

Djurayeva Dilnoza Davron qizi

Buxoro davlat universiteti tadqiqotchisi, i.f.f.d (Phd)

Annotatsiya. Maqolada yangi xizmat koʻrsatish va innovatsion boshqaruvning zamonaviy holati, bu boradagi rivojlantirish masalalari tadqiq qilingan va tegishli tavsiyalar berilgan.

Kalit soʻzlar: Innovatsii, uslugi, produkt, innovatsii, innovatsii, innovatsionnye uslugi, innovatsionny menedjment, innovatsionnye uslugi

Аннотация. В статье рассмотрено современное состояние предоставления новых услуг и инновационного менеджмента, вопросы развития в этом направлении, даны соответствующие рекомендации.

Ключевые слова: Инновации, услуги, продукт, инновации, инновации, инновационные услуги, инновационный менеджмент, инновационные услуги

Abstract. The article examines the current state of providing new services and innovative management, issues of development in this direction, and gives appropriate recommendations.

Keywords: Innovation, service, product, innovation, innovation capacity, innovation service, innovation management, innovation service

KIRISH

Xizmat koʻrsatish sohasini rivojlantirish orqali yangi ish oʻrinlari va qoʻshimcha mablagʻlarni jalb qilish imkoniyatlari ortib boradi. Xizmatlar sohasi oʻzida koʻplab oʻzaro bogʻliq sohalarning kompleks tizimini ifoda etuvchi, shu bilan bir paytda faoliyat turi hisoblanuvchi, salomatlik va kayfiyatni tiklash kabi maqsadlarni bajaruvchi, milliy iqtisodiyotning tarmogʻi, murakkab, koʻp qirrali tushunchadir. Xizmatlar industriyasi bir tomondan aholi ehtiyojlarini qondirish, dam olish, hordiq chiqarish, yangi taassurotlar olishni bildirsa, ikkinchi bir tomondan esa bu soha iqtisodiy jihatdan eng yuqori daromad keltiruvchi sohalardan biri boʻlib hisoblanadi.

Tadbirkorlik nuqtayi nazaridan tashkilotning holati, uning faoliyati, raqobatbardoshlik shartlari va xizmat narxlari, ishchilarning bilim darajasi hamda ularni ishlash mahoratlari va kapital mablagʻlarning yetarliligi orqali amalga oshiriladi.

Davlatimiz Rahbari tomonidan xizmatlar sohasini muhim drayverga aylantirish va 2023-yilga qadar xizmatlar hajmini ikki baravarga oshirish belgilandi. Pandemiya davrida umumiy ovqatlanish, savdo, turizm, transport sohalari uchun berilgan imtiyozlar muddati uzaytirildi. Natijada, 2021-yilda jami 18 trillion soʻmlik 29 mingta loyiha amalga oshirilib, xizmatlar sohasi 20 foizga oʻsgan[1]. Lekin shunga qaramasdan joylarda aholiga xizmat koʻrsatish darajasi pastligicha qolmoqda. Yangi

savdo va xizmat ko'rsatish obyektlarida ish o'rinlari yaratish bo'yicha Toshkent shahri, Samarqand, Farg'ona, Andijon viloyatlari ijobiy natija ko'rsatgan bo'lsa, Jizzax, Navoiy, Xorazm, Qashqadaryodagi ishlar ahvoli esa qoniqarsiz[2].

Viloyat hokimlari oldiga tegishli idora va tashkilotlar bilan birga servis va xizmat ko'rsatish obyektlarida yaratilgan doimiy yangi ish o'rinlarini yarim 2022-yil yakuni bilan 300 mingtaga, yil yakuniga qadar esa 800 mingtaga yetkazish vazifasi qo'yildi.

Misol uchun, Buxoro shahridagi tadbirkorlar eski shahardagi mehmonxona, oshxona, savdo do'konlarining tom qismida restoran va kafeteriyalar tashkil etgan. Shu kabi shaharning 8 ta markaziy ko'chasida joylashgan davlat tashkilotlarining 50 ga yaqin binolarining 1-qavatida 100 dan ziyod restoran va kafeteriyalar, servis joylarini tashkil etish imkoni mavjud. Viloyat hokimlariga Buxoro tajribasini 28 ta shahar, barcha tuman markazlari hamda poytaxt tumanlarida joriy qilish topshirildi. Ilmiy tadqiqotlarda innovatsiyalarni yangi xizmat turlarini yaratishga ta'siri o'rganilgan bo'lsa-da, ammo ilmiy-tadqiqot ishlarining ko'lami va natijadorligini oshirish asosida yangi ilmiy ishlanmalarni yaratish va yangi xizmat turlarini joriy etish muammolari ilmiy jihatdan yetarlicha tadqiq etilmagan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xizmatlar sohasini innovatsion boshqarish va innovatsion xizmatlar turlarini joriy etish bilan bog'liq bo'lgan muammolar D. Archibudji, P. Druker, A. Rumyanseva, Dj. Forrester, B. Lundval, N. Mazur, R. Nelson, V. Ivanov, Y. Shumpeter, R. Fatxuddinov, N. Rozenberg A. Porshneva, K. Puznya, G. Mensh va boshqa xorijlik iqtisodchi olimlarning[3] ilmiy ishlarida tadqiq qilingan. Xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning umumiy jihatlari mamlakatimiz iqtisodchi olimlari S.S. G'ulomov, Sh.N. Zaynutdinov, A.Sh. Bekmurodov, B.B. Berkinov, N.Q. Yo'ldoshev, M.A. Mahkamova, R.I. Nurimbetov, A.F. Rasulov, A.M. Qodirov, Sh.I. Otajonov va boshqa olimlarning ilmiy ishlarida o'rganilgan. ilmiy izlanishlar olib borganlar[4].

Bundan tashqari M. Pardayev, H. Musayev, I. Ochilov, N. Abdusalomova, B. Navruz-Zoda, O. Kim, A. Norchayev, B. Mirbabayev, S. Ro'ziyev, N. Raximova, A. Saidov, B. Safarov, N. Tuxliyev, T. Abdullayeva, B. To'rayev, O. Xamidov kabi o'zbek olimlarining ilmiy ishlari ham e'tiborga loyiq bo'lib, ular O'zbekistonda xizmatlar sohasini yanada rivojlantirish, takomillashtirish muammolari nazariyasi va amaliyoti masalalariga keng e'tibor berishgan. Bunda hududlarda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish omillari, boshqarish masalalari o'rganilgan[5].

Ushbu ilmiy izlanishlar ilmiy-uslubiy manba bo'lsada, hozirgi kunda xizmatlar sohasini innovatsion boshqarish samaradorligini oshirish, bunda innovatsion menejmentni joriy etish orqali innovatsion xizmat ko'rsatish subyektlari faoliyatini boshqarish tizimini takomillashtirish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini ta'sirchanligini oshirishga qaratilgan ilmiy-tadqiqotlar deyarli amalga

oshirilmagan, tizimli yondashuv asosida yaxlit mustaqil tadqiqot ishi obyekti sifatida o'rganilmagan. Mazkur holat ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlar olib borish zarurligini taqozo etadi hamda tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bloomberg 2021-yil yakunlariga ko'ra dunyoning eng innovatsion iqtisodiyotlari reytingini taqdim etdi. Reyting tuzishda Bloomberg ekspertlari yetti mezonga asoslanishdi - tadqiqotlarga ketgan xarajatlar, YAIMning foizlardagi ishlanmasi, YAIMdagi texnologik ishlab chiqarish qiymati, sanoatdagi samaradorlik, mamlakatdagi yuqori texnologiyalar sektoridagi kompaniyalar soni, xizmatlar ko'lamining rivojlanganligi, professional tadqiqotchilar va patentlar soni.

Ushbu reytingda g'oliblikni qo'ldan boy bermagan Janubiy Koreya yana birinchi o'ringa sazovor bo'ldi. Ikkinchi o'rin ishlab chiqarish ko'rsatkichlari yaxshilangan Shvetsiyaga nasib etdi, mamlakat o'tgan yilgi natijaga nisbatan bir pog'ona yuqoriladi. Uchinchi o'rinni Germaniya egalladi, mamlakat bu yil Shvetsiyadan farqli o'laroq, bir pog'ona pastladi. Shveysariya bir pog'onaga ko'tarilib, to'rtinchi o'ringa munosib ko'rildi. Ikki pog'ona ko'tarilgan Finlyandiya esa bu yilgi reytingda beshinchi o'rinda qayd etildi. Singapur o'z o'rnini saqlab qolib, bu yil ham oltinchi o'rinni band etdi. Yaponiya o'tgan yilgi pozitsiyasini yo'qotib, uch pog'ona pastladi va yettinchi o'rinni egalladi. Bir pog'onaga ko'tarilgan Daniya sakkizinchi o'rinda qayd etildi. To'qqizinchi o'rinni bir pozitsiya pastlagan Amerika Qo'shma Shtatlari band etdi. Kuchli o'nlik ro'yxatiga o'tgan yilgi reytingda 11-o'rinni egallagan Isroil davlati yakun yasadi.

Hozirda innovatsion taraqqiyotda an'anaga ko'ra innovatsiyalarning chiziqli modeli yetakchi rol o'ynab kelmoqda. Ushbu modelga ko'ra ishlab chiqilgan fundamental ilmiy g'oya amaliy tadqiqotlarda ro'yobga chiqadi. Amaliy tadqiqotlar innovatsiyalarning asosini tashkil etib, ularni amalga oshirish natijasida ilg'or texnologiyalar paydo bo'ladi. Ushbu model XX asrda ishlab chiqilgan bo'lib, rivojlangan mamlakatlarda 21 asrda ham avvalgidek munosib o'rin egallab boraveradi. Rivojlangan mamlakatlarda chiziqli modelga qo'shimcha ravishda asta-sekin "innovatsiya manbalari modeli" joriy qilinayotgan bo'lib, unga muvofiq ravishda innovatsiyalar innovatsion tizimning istalgan qismida paydo bo'lishi mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xizmatlar sohasini innovatsion rivojlantirishning muhim elementi – yangi xizmat turlarini yaratishga qaratilgan ilmiy ishlanmalarni yaratishdan iboratdir. Tahlillarimizga ko'ra, 2018-2023-yillarda ilm-fan va innovatsion faoliyatga oid jami 100 dan ortiq normativ-huquqiy hujjat – 2 ta Qonun, 8 ta Prezident Farmoni va 32 ta Qarori, Vazirlar Mahkamasining 45 ta qarori va 12 ta farmoyishi qabul qilindi. Natijada sohada raqobat, manfaatdorlik va javobgarlik muhiti shakllandi.

Jahon mamlakatlarining innovatsion rivojlanish tendensiyalarini belgilab

beradigan Global innovatsion indeks reytingida (Indeks) 2022-yilda o'tgan yilga nisbatan 4 ta pog'onaga ko'tarilib, 132 ta davlat orasida 82-o'rinni egalladi. 2015-yilga nisbatan O'zbekiston GIIda 40 pog'onaga ko'tarildi. 2023-yilda ham shu o'rin qayd etildi.

Ma'lumki, indeksda mamlakatimiz ilk bor 2015-yilda kiritilib, 141 ta mamlakat ichida 122-o'rinni egallagan. 2021-yilda respublikamiz 132 ta dunyo mamlakatlari ichida 86-o'ringa (+36) ko'tarilgan.

Bu yil Indeksda 4 ta daromad guruhi bo'yicha O'zbekiston quyi o'rta daromadli 36 ta davlat ichida 10-o'rinni egalladi. O'zbekiston ilk bor mintaqalar bo'yicha innovatsion iqtisodiyotlar tasnifida Markaziy va Janubiy osiyo mamlakatlari orasida 3-o'rinni egalladi (Hindiston – 1-o'rin, Eron – 2-o'rin).

2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasi doirasida iqtisodiyot tarmoqlari tomonidan jami 441 ta loyihadan 301 ta loyihani amalga oshirish ishlari boshlangan, 959,1 mlrd. so'mlik 53 ta loyihalar to'liq yakuniga yetkazilgan¹.

2022-2023-yillarda oliy ta'lim muassasalari tomonidan yangi ishlanma va texnologiyalarni joriy etish bo'yicha 58 ta oliy ta'lim muassasalarida 217,8 mlrd so'mlik 377 ta loyihani amalga oshirish bo'yicha nazorat-reja grafiklari tasdiqlandi².

Shuningdek, 2022-yilda 16 ta yangi innovatsion (spin-off) korxonalari to'liq ishga tushirildi. Mazkur korxonalar faoliyati doirasida 260 ga yaqin ishchi o'rinlari yaratilgan, 28 turdagi yangi mahsulot sotilmoqda va 39 turdagi xizmatlar ko'rsatilmoqda³.

Yangi infratuzilma obyektlarini joriy qilish va soha kadrlarni yetishtirish bo'yicha ishlar faol olib borilmoqda. Yurtimiz zo'r g'ayrat bilan jahon ilmiy hamjamiyatiga o'zini namoyon etmoqda, xorijiy hamkorlarimiz, xalqaro tashkilotlar va moliyaviy rivojlanish institutlari bilan hamkorlik yo'nalishlarini doimiy ravishda kengaytirib, mustahkamlab bormoqdamiz. Ilg'or xorijiy tajribalar asosida ilmiy-tadqiqot ishlariga davlat buyurtmasi mexanizmi joriy etildi:

Vazirlar Mahkamasining "Ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning normativ-huquqiy bazasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori qabul qilindi⁴;

2021-yilda ilmiy-tadqiqot ishlariga davlat buyurtmasi talablariga muvofiq umumiy qiymati 116,8 mlrd. so'mlik 218 ta loyihalar moliyalashtirishga tavsiya etildi.

2022-yilda Germaniya, Turkiya, Rossiya va Belarus davlatlari bilan umumiy qiymati 6,9 mlrd. so'mlik 25 ta xalqaro qo'shma ilmiy loyihalar yakunlandi. 2021-yildan boshlab Turkiya, Xitoy va Hindiston davlatlari bilan umumiy qiymati 50,3 mlrd so'mlik 47 ta xalqaro qo'shma ilmiy loyihalarning bajarilishi boshlandi.

¹ Innovatsion rivojlanish vazirligi ma'lumotlari, 2022-yil

Energetika vazirligi, Davlat geologiya va mineral resurslar qoʻmitasi va Turizmni rivojlantirish davlat qoʻmitasining jami 15,4 mlrd. soʻm mablagʻlari hisobidan ilmiy loyihalarni teng sheriklikda moliyalashtirish yuzasidan tanlovlar eʼlon qilindi. 2.3-jadval maʼlumotlaridan koʻrinib turibdiki, taʼlim sohasida tashkilotlarning soni deyarli uch barobar kam boʻlishiga qaramay, bu tashkilotlar tadqiqot faoliyatini olib borayotgan ikkinchi yirik yoʻnalish boʻlishiga toʻsqinlik qilmaydi. "Sanʼat, koʻngilochar va dam olish" va "ishlab chiqarish sanoati" sohalarida tashkilotlar soni yanada kam: 2021-yilda bu sohalarda tegishli ravishda 24 ta va 19 ta tashkilot faoliyat yuritgan. Biroq, ushbu sohaning texnologik oʻsishi past ekani haqida gapirish juda erta, chunki kelajakda bu ishlamalardan foydalanilishi ehtimoli bor. Odatda yuqori texnologiyalardan farqli ravishda uncha yuqori boʻlmagan texnologiyalarni qoʻllash osonroq kechadi, negaki yuqori texnologiyalar uchun texnologik jihatdan murakkab infratuzilma talab etiladi.

Xizmatlar sohasida innovatsion tadbirkorlik faoliyati katta risklar bilan bogʻliq boʻlsada, biroq yangi xizmat turini bozorda munosib oʻrin egallashi bilan olinadigan daromadni koʻp hollarda besh baravargacha ortiq boʻlishini koʻrishimiz mumkin.

Biroq sohani rivojlantirish davlat tomonidan qoʻshimcha qoʻllab quvvatlovlarisiz juda qiyin kechadi. Chunki katta tavakkalchilikka asoslangan yangi biznesga ham doim ham tadbirkorlar qiziqish bildirishmaydi.

Shuningdek, raqobatbardosh innovatsion xizmat turini kelgusida muvaffaqiyatli bozorda oʻrin egallashi uchun intellektual mulk obyektlarini himoyalash tizimini rivojlantirish talab etiladi. Chunki huquqiy jihatdan himoyalangan texnologiya asosida ishlab chiqarilgan (koʻrsatilgan) xizmat ham egalik huquqi asosidagi manfaatni paydo boʻlishiga hamda ishonchli marketing strategiyasini qoʻllashga imkon beradi. Bizning fikrimizcha, tadbirkorlik subyektlari tomonidan yangi innovatsion xizmat turlarini yaratishda mavjud salohiyatdan toʻliq foydalanilmayotgan holatlar ham mavjud. Tadqiqot ishida turli tarmoqlarda faoliyat koʻrsatayotgan klasterlarda yangi xizmat turlarini yaratish va joriy etish salohiyati tadqiq etildi (1-jadval)

1-jadval

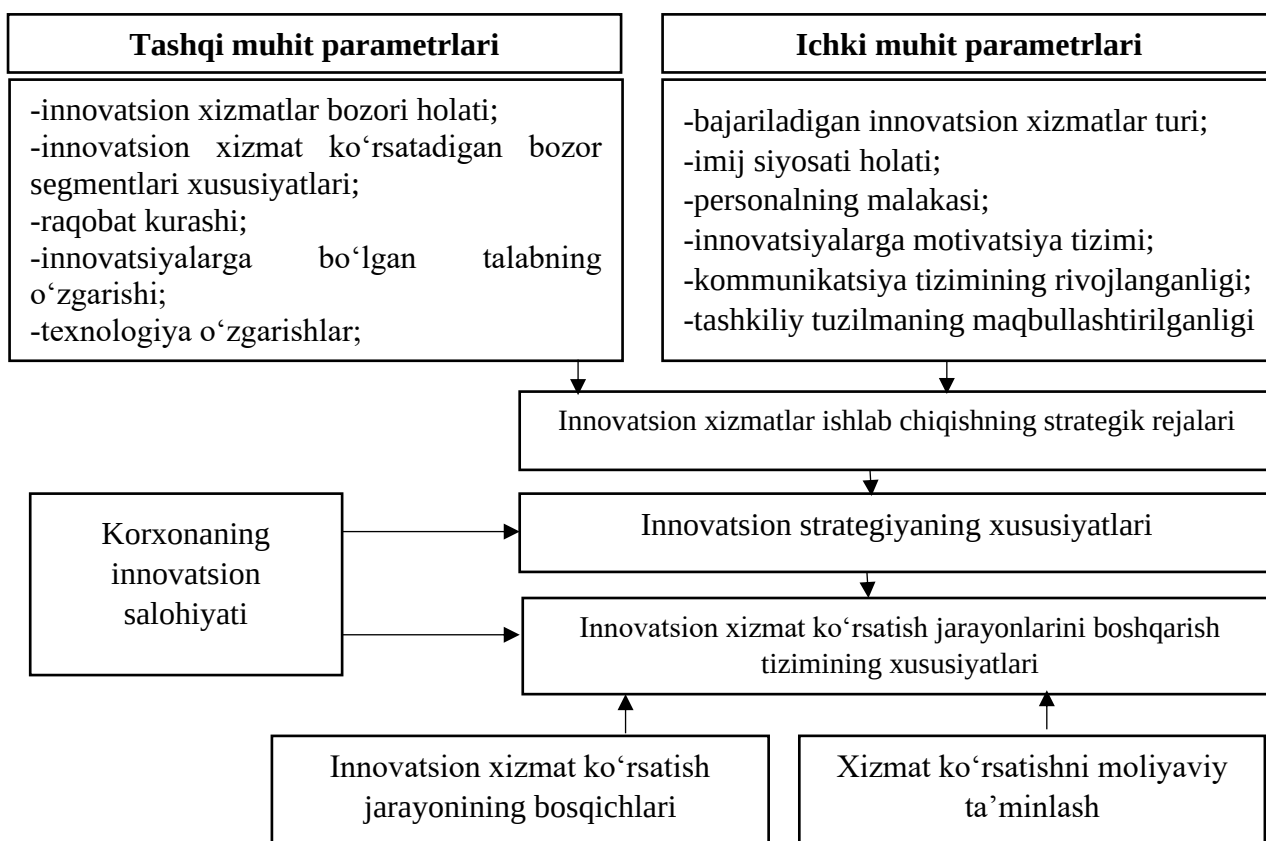
Mavjud infratuzilmaviy, ilmiy-innovatsion salohiyatdan foydalangan holda klasterlar tomonidan innovatsion xizmat turlarini yaratish va joriy etish salohiyati tahlili¹

№	Klasterlar turlari	Soni	Biriktirilgan yer maydoni, ga	Yaratilishi taklif etilayotgan innovatsion xizmat turlari
1	Paxta-toʻqimachilik klasterlari	97	927 068	Yangi navni klasterlar bilan hamkorlikda patentlash va joriy etish mexanizmini tatbiq etish.
2	Gʻallachilik klasterlari	77	148 310	a) Yuqori samarador biologik oʻgʻitlar va preparatlarni klasterlarga ilmiy-servis xizmatlari asosida yetkazib berish (har bir oʻsimlik turi kesimida)
3	Meva-sabzavotchilik	147	116 156	va qoʻllash;

¹ Muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan

№	Klasterlar turlari	Soni	Biriktirilgan yer maydoni, ga	Yaratilishi taklif etilayotgan innovatsion xizmat turlari
	klasterlari			
4	Sholichilik klasterlari	16	8 060	b) Yangi navlarni navdorlik standartlari talablariga muvofiq hamda hududiy iqlim va tuproq sharoitlariga mos tarzda tanlash v) Kasalliklardan himoya qilish bo'yicha tahlil va sinov xizmatlarini ko'rsatish.
5	Dorivor o'simliklar klasterlari	8	1 406	a) Dorivor o'simliklarni hudud va tuproq sharoitlariga mos agrotexnologiyasini yaratish; b) Yetishtirilgan dorivor o'simliklarni klasterlar buyurtmalari asosida farmatsevtika kompaniyalarining talablari asosida chuqur qayta ishlovchi servis-kompaniyalari tarmog'ini tashkil etish.

Xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishda, birinchi navbatda, tashqi va ichki muhit parametrlarini taqiq etish, shu asosda korxonaning innovatsion salohiyatiga baho berish lozim. Eng asosiysi innovatsion xizmatlar yaratishning strategik rejalarini puxta ishlab chiqilishi innovatsion xizmat ko'rsatish jarayonlarini boshqarish tizimining samaradorligini belgilab beradi (1-rasm).

1-rasm. Innovatsion xizmatlar ko'rsatish jarayonlarini boshqarish tizimining

parametrlarini shakllantirishning asosiy shartlari¹

Ilg'or xorijiy texnologiyalarni transfer qilish mexanizmi ham sohada innovatsiyalar yaratishni tezlashtirishda yordam beradi. Ushbu yo'nalishda amalga oshirilgan ishlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, misol uchun, Isroilning "Maya International" kompaniyasi bilan hamkorlikda uy-joy kommunal sohasida texnologiyalar transferi amalga oshirilgan. Unga ko'ra sun'iy yo'ldoshdan yuborilgan to'lqin yordamida ichimlik suv quvurlaridagi yer osti ko'rinmas nosozliklarning joyini yo'l qoplamasini buzmasdan aniq belgilash bartaraf etish texnologiyasi joriy qilingan

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, hozirgi vaqtda O'zbekistonda mamlakat innovatsion tizimini tashkil etuvchi asosiy institutlar aniqlandi. Shuningdek, olimlarning jamiyatdagi mavqeyi oshirildi, ularni moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlashda ijobiy natijalarga erishildi, yoshlarning innovatsion faoliyatda faol ishtiroki ta'minlandi, jahon tajribasiga asoslangan samarali va shaffof tarzda ilmiy loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlari joriy etildi. Shu bilan birga, hozirgi kunda milliy innovatsion xizmat ko'rsatish subyektlari faoliyatini takomillashtirish hamda xizmatlar sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarga katta ehtiyoj mavjud.

Xorijiy mutaxassislar innovatsiyaga yetaklovchi ijtimoiy, ekologik va barqaror, ya'ni zarar yetkazmaydigan tadbirkorlik omillariga e'tibor qaratishadi. Eng muhimi shundaki, bu innovatsiyalar ishlab chiqarish va ta'minot zanjiri orqali boshqa tashkilotlarga va mamlakatlarga tarqalmoqda. Yetakchi tashkilotlar o'z mahsulotlarini ishlab chiqarishdan tortib, ularni utilizatsiya qilishgacha bo'lgan barcha jarayonlarda ekologiyaga va jamiyatga zarar yetkazmaslikka alohida e'tibor qaratishadi. Masalan, texnika ishlab chiqarilsa, unda energiya va ishlab chiqarishda qo'llaniladigan xom ashyolar tejamkorligini oshirishga e'tibor qaratiladi.

Qolaversa, G'arbdagi tushunchalarga ko'ra biznes nafaqat daromad olish balki jamiyatdagi muammolarni, masalan, qashshoqlik, ijtimoiy adolat, inson huquqlari, iqlim o'zgarishi kabi muammolarni hal etish bilan ham shug'ullanishi lozim. Bu masalalarni hal etishda esa innovatsion g'oyalarning o'rni juda muhimdir. Kelajakda tadbirkorlar muvaffaqiyatga erishish istagida bo'lsalar, aynan mana shu muammolarni yechishga qaratilgan innovatsion g'oyalarni tatbiq etishlari talab etiladi. O'zbekiston ham shu tariqa innovatsion ilg'or davlatlar safiga qo'shilish istagi bo'lsa, mamlakatda innovatsion tamoyillarni keng joriy etishi lozim bo'ladi.

Bizning fikrimizcha, xizmatlar sohasiga oid innovatsiyalarni bozorda joriy etish ushbu yo'nalishda chuqur yangi bilimlarni yaratishni talab etadi. Tadqiqot ishi shuni ko'rsatadiki, innovatsion xizmatlar ko'rsatish sohasida yangi bilimlar asosida innovatsiyalar yaratish kadrlar tayyorlash jarayonidan tortib yangi bilim, ko'nikma va malakalarni yaratishning o'zaro aloqadarligini ta'minlab berishi zarur. Bunda yangi

¹ Muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan

bilimlar asosida innovatsion xizmatlar yaratishning asosiy shartlaridan biri sifatida ilmiy-texnik ma'lumotlar bazasini yaratish, doimiy yangilab borish va takomillashtirish, sohaga oid davlat siyosatini amalga oshirishni axborot bilan ta'minlash bo'yicha asoslangan taklif va tavsiyalarni tayyorlash maqsadga muvofiq.

Innovatsion xizmatlar yaratish sohalarida mavjud muammolarni va kelajakda kelib chiqishi mumkin bo'lgan xavflarni hal etish, uzoq istiqboldagi rejalarga erishish, vazirlikning ustuvor faoliyat yo'nalishlarini rivojlantirish yuzasidan mahalliy va xorijiy mutaxassislarni jalb etgan holda, qisqa muddatli prognozlashtirish, tadqiqotlarni hamda "Forsayt" (Foresight - futures studies) tadbirlarini tashkil etish va o'tkazish o'zining tezkor samarasini beradi.

Shuningdek, ilmmetrik (Scientometrics) tadqiqotlarni amalga oshirish, tadqiqotlar natijasida tahliliy materiallarni tayyorlash, ilmmetrik tadqiqotlarni rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajriba asosida takliflarni tayyorlash hamda tadqiqot yo'nalishlarini to'g'ri belgilash asosida yangi xizmat turlarini yaratishga oid ilmiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash ham ekotizimni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bizning fikrimizcha, innovatsion xizmat ko'rsatish sohasini boshqarish mexanizmi innovatsion xizmat turlarini yaratish infratuzilmasi, tizimni boshqarish elementlari va funksiyalari, tartib va qoidalarni o'z ichiga olgan vositalar va jarayonlar majmuyidan iborat bo'lishi lozim.

Innovatsion xizmat ko'rsatish sohasini boshqarish mexanizmi asosida mazkur jarayonlarni alohida model asosida tizimli ravishda tashkil etish esa uning samaradorligini belgilab beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2022 йил 7 июн куни хизматлар соҳасини ривожлантириш бўйича амалга оширилаётган ишлар натижадорлиги бўйича ўтказилган видеоселектор йиғилишидаги маърузаси. www.prezident.uz

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2022 йил 7 июн куни хизматлар соҳасини ривожлантириш бўйича амалга оширилаётган ишлар натижадорлиги бўйича ўтказилган видеоселектор йиғилишидаги маърузаси. www.prezident.uz

3. Archibudgi D., Howells J. and Michie J. (Ed.) Innovation policy in a global economy. –Cambridge, 2019; Bell, D.G. Knowledge markets and communities: two approaches for supporting product development teams. Invited talk at the Fordham Graduate School of Business CEUG Consortium. / D.G. Bell; 2011. –New York, NY.; Drucker P. Innovation and entrepreneurships: Practice and principles / P. Drucker. L.: Pan Books, 1986, p. 55.;

4. Отажонов Ш.И. Инновация фаолияти инфратузилмасини бошқариш самарадорлигини ошириш. -Т.: "Инновацион технологиялар", 2018. — Б.178;

5. Очиллов И. Бозор муносабатлари шароитида хизматларнинг турлари ва

уларнинг таснифи. Хизмат кўрсатиш, сервис ва туризм соҳаларини ривожлантириш: муаммолар ва уларнинг ечимлари (монография) – Т.: IQTISOD-MOLIYA, 2008;

6. Зайнутдинов Ш.Н. Инновационный менеджмент. –Т.: Академия, 2006. – С.267; Зайнутдинов Ш.Н. Теория пять «И» или новая система факторов процветания государства. LAP LAMBERT Academic Publishing RU, 2018. –С. 49

7.Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982

8.Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. – Спб.: Питер, 2001. – С. 41.
4 Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2000. – С. 185. 5 Мединский В.Г. Инновационный менеджмент. – М.: ИНФРА-М, 2002. – С. 28.

9.Роль инновационного потенциала в развитии предприятий оборонно-промышленного комплекса. <http://elibrary.ru>

10.Мединский В.Г. Интернет ресурс. <https://rgsbm.uz/uploads/docs/3244120ca612727a>

11.Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. – Спб.: Питер, 2004. – С. 19.

Попов В.Л. Управление инновационными проектами. Учебное пособие. – С.: ИНФРА-М, 2009. – С.11. (С. 337).

12.Гимуш Р. И., Матмуродов Ф. М. Инновацион менеджмент: Иқтисодий олий ўқув юртлири учун ўқув кўл. – Т.: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2008. – Б. 10. (144 б.)

13. Innovation Policy A Guide for Developing Countries. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 1818 H Street, NW, 2010. – P.28. (P. 436.)

14. Показатели мирового развития. Экономика и рост. World Bank. [Электронный ресурс]. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>.

15. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М.: Изд-во Прогресс, 1982-79 с.

16. Друккер П.Ф. Классические работы по менеджменту. Пер. с англ. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 220 с.

17. Инновацион ривожланиш вазирлиги маълумотлари, 2022 йил

18. Djurayeva D. D. et al. Scientific and methodological aspects of the formation of an innovative set of services //Scientific reports of Bukhara State University. – 2021. – Т. 5. – №. 1. – С. 227-238.

19. Djuraeva D. D., Berdiyeva Z. M. Cultural heritage as a factor of human development (on the example of Uzbekistan) //Ученый XXI века. – 2016. – №. 5-2 (18). – С. 23-25.

20.Джураева Д. Д., Джураева Л. Р., Ниязов Л. Н. Мотивация как фактор развития потенциала учащихся в высших технических учебных заведениях //Актуальные проблемы социологии молодежи, культуры, образования и

управления. Т. 3.—Екатеринбург, 2014. – 2014.

21.Джураева Д. Д. К., Бердиева З. М. Культурное наследие как фактор развития человеческого потенциала (на примере Узбекистан) //Ученый XXI века. – 2016. – Т. 25.

22. Djurayeva D. D. et al. Scientific and methodological aspects of the formation of an innovative set of services //Scientific reports of Bukhara State University. – 2021. – Т. 5. – №. 1. – С. 227-238.

23.Джураева Д. Д. Массовая культура и человеческий потенциал //Ученый XXI века. – 2017. – С. 99.

24.Джураева Д. Д. Рол инновационных идей и разработок в развитие услуг //Мировая наука. – 2019. – №. 4. – С. 278-281.

BIZNESNI BOSHQARISHDA STRATEGIK TAHLIL VA UNING AHAMIYATI

Sa'dullayeva Asaxon Muzaffarovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

sadullayevaasal0415@gmail.com

Annotatsiya. Biznes boshqaruvi (Business administration) — biznes faoliyatini boshqarish, menejment sohasining holati ishlab chiqarish samaradorligiga, texnika va texnologiya darajasi hamda ishchi kuchining sifatini oshirishga talab kundan kunga oshmoqdi. Buning uchun avvalo, menejmentning asl mohiyati ya'ni boshqaruv tizimi va boshqaruv obyekti orasidagi o'zaro munosabatni anglash, uning asosiy vazifasi boshqaruvning zamonaviy usullarini, rahbarlik san'ati sirlarini o'rganish zamon talabiga aylandi. Kompaniyalar tomonidan asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun biznes analitika (Business Intelligence, BI) – bu turli manbalardan olingan ma'lumotlarni ko'rsatish usuli, foydalanish bo'yicha ilmiy va amaliy tadqiqotlar olib borishni taqazo etadi. Biznesni kattalashtirish va mashtablashtirishni har doim tahlil natijalari va miqdoriy va sifat ko'rsatkichlariga asoslangan strategik reja bilan bog'lash kerak. Strategiyaning maqsadi ma'lumotlar yig'ish bo'lib, strategik tahlil esa atrof-muhitni tahlil qilish jarayonida olingan ma'lumotlarni tashkilotning strategiya rejasiga aylantirish vositasidir. Biznesni boshqarish va biznes analitikasi, strategik tahlil olib borishda miqdoriy usullar, rasmiy modellar va ma'lum bir tashkilotning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish va takomillashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: biznesni boshqarish, tadbirkorlik va biznes, biznes analitika, strategik tahlil.

Аннотация. Бизнес-администрирование (Business Administration) – управление предпринимательской деятельностью, состояние сферы управления, требования к эффективности производства, техническому и технологическому уровню, качеству рабочей силы растут со временем. Понимая взаимосвязь системы управления и объекта управления, его основная задача состоит в изучении современных методов управления, секретов искусства лидерства. Бизнес-аналитика (BI,) — метод представления информации из различных источников, который предполагает проведение научных и практических исследований по использованию компаниями для принятия обоснованных управленческих решений. Расширение и масштабирование бизнеса всегда должно быть связано со стратегическим планом, основанным на результатах анализа и количественных и качественных показателях. Целью стратегии является сбор информации, а стратегический анализ — это средство преобразования информации, полученной в процессе экологического анализа, в стратегический план организации. Учитывая эту потребность, одним из

наиболее актуальных вопросов является управление бизнесом и бизнес-аналитика, количественные методы, формальные модели, а также изучение и улучшение специфических характеристик конкретной организации.

Ключевые слова: управление бизнесом, предпринимательство и бизнес, бизнес-аналитика, стратегический анализ.

Abstract. Business Administration - management of business activities, the state of the management sphere, requirements for production efficiency, technical and technological level, and the quality of the workforce are growing over time. First of all, the interaction between the management system and the management object, and its main task is to study the modern methods of management, the secrets of the art of leadership. Business analytics (BI) is a method of presenting information from various sources, which involves conducting scientific and practical research on how companies can use it to make informed management decisions. Business expansion and scaling a business should always be linked to a strategic plan based on analysis results and quantitative and qualitative indicators. The purpose of strategy is to gather information, and strategic analysis is a means of transforming the information obtained through the environmental analysis process into the organization's strategic plan. Business management and business analytics, quantitative methods, formal models and the study and improvement of specific characteristics of a particular organization are among the urgent issues.

Keywords: business management, entrepreneurship and business, business analytics, strategic analysis.

KIRISH

Respublikamiz mustaqillikka erishgandan so'ng, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish, ma'naviy yangilanish uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Bugungi kunda har bir jamiyat a'zosining, ayniqsa, tadbirkorlar oldida biznes boshqaruvini o'rganish, uning analitikasini va strategik tahlilni amalga oshirish iqtisodiyot rivojiga ulkan ta'sir ko'rsata oladigan omil bo'lib qoldi. Biznesni boshqarish – kompaniya yoki tashkilotni samarali boshqarish va nazorat qilish jarayonidir. Biznes boshqaruvi ma'lumotlar tahlilining kichik to'plami rejalashtirish, boshqarish, operatsiyalar, o'lchash va o'rganish uchun tushunchalarni olish va faktlarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini berish uchun texnologiyalar, usullar va raqamli ma'lumotlardan tizimli foydalanishni o'z ichiga oladi. Mijozlarning xulq-atvori, bozor tendensiyalari, ichki operatsiyalar va boshqa muhim biznes omillari haqida chuqur tushunchaga ega bo'lgan kompaniyalar raqobatchilarga qaraganda tezroq yangi imkoniyatlarni aniqlashlari va harakat qilishlari, samaradorlikni oshirishlari, xarajatlarni kamaytirishlari va strategik maqsadlarga erishishlari mumkin. PwC tadqiqotiga asoslanib, Garvard Biznes maktabi ma'lumotlariga ko'ra, biznes boshqaruviga asoslangan tashkilotlar unga kamroq

tayanadiganlarga qaraganda uch baravar ko'proq muvafaqqiyatli qarorlar qabul qilishlari va uning natijasida sezilarli yaxshilanishlarga erishishlari haqida hisobot berishadi. Katta, murakkab ma'lumotlar to'plamida yashiringan qiymat biznes-tahlil tajribasiga ega bo'lgan strategik biznes menejerlariga talabni oshiradi. Biznes-tahlil bo'yicha ilg'or biznes darajasiga ega bo'lganlar ma'lumotlarni boshqarish bo'yicha ko'nikmalarga bo'lgan bozor talabini qondirishlari mumkin. 2030 yilga kelib, AQSh Mehnat statistikasi byurosi (BLS) ma'lumotlariga ko'ra, biznes menejerlariga ehtiyoj boshqa xodimlarning o'rtacha ko'rsatkichidan ancha tezroq oshadi. Ushbu zaruriyatdan kelib chiqib Business Management sirlarini bilib olish, Strategik tahlil olib borish va takomillashtirish kabi dolzarb vazifalar ko'ndalang bo'lib turibdi

ADABIYOTLAR SHARHI

Biznes va tadbirkorlik sohalari ko'p hollarda «kichik» iqtisodiyot deb ataladi. Amaliyotning ko'rsatishicha, kichik biznes kelgusida yirik tadbirkorlikka, kichik tadbirkorlik esa yirik biznesga aylanishi mumkin. AQSH, Germaniya, Yaponiya va Koreyadagi ko'plab avtomobil firmalari aynan shu yo'lni bosib o'tgan. Rivojlangan mamlakatlarda, ayniqsa, AQSHda ishbilarmonlar va tadbirkorlar millatning «oltin fondi» hisoblanishi bejiz emas, bu mamlakatlarda xalq orasida tadbirkorlik ruhining so'nmasligiga alohida e'tibor qaratiladi [1].

G'ulomov S.S [2] strategik rejalashtirish bir vaqtda bajariladigan reja bosqichlari, bu bosqichlarni jarayonlar: tashkilot burchini shakllanishi, portfel strategiyasini shakllanishi, (bosh yo'nalishlarni va umumiy maqsadlarni tanlash, tashkilotning ichki va tashqi muhitlarini tahlil qilish, muqobil o'sishni tanlash va bundan tashqari boshqaruv menejmenti, uning vazifalari va strategic rejalashtirishni takomillashtirish borasida izlanishlar olib borgan va chuqur yoritib bergan.

“Strategik rejalashtirish - bu raqobatbardoshlik afzalliklarini moliyalashtirish va rivojlantirish, unga erishish va saqlab qolishga olib keluvchi ichki va tashqi omillarni tatbiq qilish, korxona strategik holatini tahlili jarayonidir” [3]

“Tanlanayotgan strategiya qulay tashqi muhitdagi afzaliiklarni ola bilishi va tashqi xatarlardan ishonchli himoya qilishi, korxonaning kuchli taraflarini samarali ravishda kapitalizatsiyalashi va uning yordamida zaif jihatlarni bartaraf eta olishi kerak. Ammo tegishli tahlil o'tkazishda foydalanish mumkin bo'lgan analitik qurol hali hamon jiddiy rivojlanishga muhtoj” [4]

Maxmudov E.X., Isoqov M.Yu. biznes-reja korxonaning ishlab chiqarish sohasidagi strategiyasi, uning moddiy-texnik va moliyaviy (investitsiya) ta'minoti hamda moliyaviy natijalari aks ettiriluvchi asosiy hujjat sifatida ko'rib chiqilib, biznes-reja mazmuni jihatidan raqobatbardoshlikni ta'minlashga yo'naltirilgan korxona faoliyatining turli tomonlarini kompleks tadqiq qilish, shunga ko'ra biznes-rejalashtirishning dolzarbligi, biznes-rejaning asosiy bo'limlarini tuzish va ko'rsatkichlarini hisoblash uslubiyati, korxonaning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash,

tavakkalchilikni kamaytirish va biznesda muvaffaqiyatga erishish bo'yicha uslubiy tafsiyalar ishlab chiqishgan.[5]

"Biznes analitikasi tizimlarini tushunishga boshqaruv yondashuvini Ramesh Sharda, Dursun Delen, Efraim Turban[6] kelajakdagi menejerlarga analitikadan foydalanish va tushunishga yordam berish uchun Business Intelligence amaliy amaliyot bilan mustahkamlangan BIning mustahkam poydevorini taqdim etadi."

Biznes analitikasi biznes tahlili va samaradorlikni boshqarish bilan birgalikda zamonaviy korxonada mavjud bo'lgan katta hajmdagi ma'lumotlarni tartibga solish orqali ma'lumotlarning ortiqcha yuklanishini yo'q qiladi. Ishbilarmonlik analitikasi operatsiyalari muammolarini hal qilish, ushbu resurs biznes qarorlarini yaxshiroq qabul qilish va amalga oshirilmagan imkoniyatlarni aniqlash maqsadini qo'llab-quvvatlash borasida John Boyer, Bill Frank, Brian Green, Tracy Harris, Kay Van De Vanter [7] tadqiqotlar olib borishgan.

Xo'djamuratova G.Yu. tadqiqotlarida strategik boshqarishni rejalashtirish va ijrosini ta'minlash usullarini qo'llay olish; strategik boshqarishda mavjud xavf-xatarlarni prognozlash va tahlil qilish mexanizmlari, korxonaning tashqi muhitidagi mavjud xavf-xatarlarni hisobga olish, raqobat muhitini tahlil qilish, strategik boshqarishni rejalashtirish usullarini tanlash; strategik boshqarishning ijrosini ta'minlash va ularning natijalaridan foydalanishga oid masalalar batafsil yoritilgan.[8]

Business intelligence (biznes-analitika) - aniq strukturaga ega bo'lmagan juda katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash natijasida muqobil biznes yechimlar izlashga aytiladi. Effektiv biznes-analitika ichki va tashqi ma'lumotlarni analiz qiladi - ham bozor axborotlarini, ham mijoz-kompaniyaning hisobotlarini hisobga oladi. Bu biznesni butunlay tushunishga yordam beradi, shu bilan birga, strategik va operatsion qarorlar qabul qilishga zamin yaratadi(mahsulot narxini aniqlashda, kompaniya rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini belgilab olishda) [9]

Maamar Ferkun o'zining IBM bulutli hisoblash va biznes razvedkasi blogida "Biznes razvedkasi biznes haqida o'tmish va joriy tushunchalarni taqdim etadi", deydi. "Bu analitik va hisobotdan tortib ma'lumotlarni qazib olish va bashoratli tahlilgacha bo'lgan bir qator texnologiyalar va amaliyotlar orqali erishiladi. Muayyan vaqtda biznes haqida aniq tasavvurni taqdim etish orqali BI tashkilotga haqiqiy ma'lumotlarga asoslangan biznes strategiyasini ishlab chiqish vositalarini taqdim etadi.[10]

METODOLOGIYA

Biznesni boshqarish deganda biznes faoliyatini boshqarish bo'lib, menejment sohasining holati ishlab chiqarish samaradorligiga, texnika va texnologiya darajasi hamda ishchi kuchining sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi jarayon hisoblanadi. Boshqaruv — tanlov, qaror qabul qilish va uning bajarilishini nazorat qilish jarayonidir. Uning asosiy maqsadi bozor munosabatlari sharoitida barcha bo'g'inlarda ishlay oladigan yuqori malakali boshqaruvchilarni tayyorlashdan iborat. Menejment nazariyasi va amaliyoti rivojlanishi turli xil qarashlarda o'z ifodasini topdi. Masalan, XX asrning 50—60-

yillarida asosiy e'tibor boshqarishning tashkiliy tuzilishiga qaratilgan bo'lsa, 60—70-yillarda strategik rejalashtirishdan strategik boshqarishga o'tish davri bo'ldi.

Biznes analitikasi (BI) bu korxonalar tomonidan ma'lumotlarni tahlil qilish va biznes ma'lumotlarini boshqarish uchun ishlatiladigan strategiyalar va texnologiyalardan iborat. Biznes analitikasi atamasi birinchi marta 1865 yilda muallif Richard Millar Devens tomonidan o'z raqobatchilaridan oldin bozorda razvedka ma'lumotlarini to'plagan bankirdan iqtibos keltirganida ishlatilgan. 1958 yilda Xans Peter Luhn ismli IBM kompyuter olimi biznes ma'lumotlarini to'plash uchun texnologiyadan foydalanish imkoniyatlarini o'rgandi. Uning tadqiqotlari IBMning dastlabki tahliliy platformalarini yaratish usullarini yaratishga yordam berdi. 1960 va 70-yillarda o'sib borayotgan hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va tartibga solish uchun birinchi ma'lumotlarni boshqarish tizimlari va qarorlarni qo'llab-quvvatlash tizimlari (DSS) ishlab chiqilgan.

Strategik tahlil (ba'zan strategik bozor tahlili deb ham ataladi) - bu kompaniya rahbarlariga ustuvorliklar va maqsadlar to'g'risida qaror qabul qilishda, biznes uchun uzoq muddatli strategiyani shakllantirishda (yoki o'zgartirishda) yordam beradigan ma'lumotlarni yig'ish jarayonidir. SWOT tahlili ichki strategik tahlilning eng mashhur usullaridan biridir. Loyihangiz zarar ko'rishi mumkin bo'lgan kuchli tomonlar, imkoniyatlar, zaif tomonlar va tahdidlarni aniqlash uchun foydalanishdan ko'ra strategik tahlildan foyda olishning eng yaxshi yo'lidir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda har bir kompaniya va tashkilotlar o'zining management va tahlil siyosatini ishlab chiqib, o'z faoliyatini ushbu siyosat orqali yuritadilar. Ammo bundan oldin avval Biznes tushunchasining mohiyatini to'g'ri anglash lozim. Insonni biznesmen bo'lishiga majbur qilib bo'lmaydi, faqatgina uning o'z g'oya va kashfiyotlarini ishga solish uchun sharoit yaratish mumkin xolos. Lekin biznes bilan shug'ullanishdan avval quyidagi uchta muhim prinsiplarga rioya qilish zarur:

1. Biznes qonunlari va qoidalarini yaxshi bilish;
2. Zaruriy boshlang'ich kapitalga ega bo'lish;
3. Majburiyatlarni o'z vaqtida va to'liq hajmda bajarish.

Shuni yodda tutish kerakki, biznes har doim muvaffaqiyat va foydali emas, balki ma'lum tavakkalchilik (risk) hamdir. Biznes bu – qattiq raqobat, kurash va o'z o'rniga ega bo'lish ishtiyoqi, o'z qobiliyati va iste'dodini namoyish qilishdir. Ba'zi iqtisodchilar biznes va tadbirkorlikka sinonim tushunchalar sifatida qaraydilar. Boshqalari esa ularni farqlaydilar.

1-jadval

Biznes va tadbirkorlik orasidagi farqlar

Biznes	Tadbirkorlik
1. Erishilgan yutuqni mustahkamlashga intilish, faoliyatning repproduktiv (qaytariluvchi) xarakteri	1. Tashabbuskorlik, faoliyatining izlanuvchanlik xarakteri, ijodkorlik va g'ayratlilik
2. Foydali (daromadli) ishga ega bo'lgan inson	2. G'oya va intilishga ega bo'lgan inson
3. Kapitalga ega shaxs	3. Boshlang'ich kapitalga ega bo'lmasligi mumkin
4. Menejer qobiliyatiga, doimiylikka intilishga ega hamda fikrlash va ishlarida konservator bo'lgan shaxs	4. Tavakkalchilikka moyil novator (yangilikka intiluvchan), tug'ma qobiliyatga ega bo'lgan shaxs
5. Kapitaldan daromad olish	5. Tadbirkorlik foydasini olish
6. Amaliyotda ko'p uchraydi	6. Amaliyotda nisbatan kamroq uchraydi

Ko'pgina kompaniyalar oydan oyga va yildan-yilga daromadni qanday oshirish haqida o'ylashdan to'xtamaydilar. Mahsulotlaringiz va xizmatlaringizni qanday yaxshilash, konversiyalarni oshirish, eng muhimi, bularning barchasini qanday tahlil (analitika) qilish kerak degan savol tug'iladi. Yechim Biznes analitika (Business Intelligence, BI) bo'lib, bu tushunchaning o'zi uzoq vaqtdan beri mavjud. Bozor munosabatlari paydo bo'lishi bilan odamlar ertaga, bir hafta yoki bir oy ichida qancha pul topishlari mumkinligi bilan qiziq boshladilar. Albatta, o'tmish va hozirgi tahlillar tubdan farq qiladi. Endi bu deyarli to'liq raqamlashtirilgan ma'lumot bo'lib, uni yig'ish va qayta ishlash ko'p hollarda avtomatik jarayondir. Ushbu kontsepsiyaning zamonaviy talqini shunday ko'rinadi. Biznes analitikani joriy etishning afzalliklarini sanab o'tamiz.

- Xodimlarning samaradorligini oshiradi. Biznes analitika bilan ishlashning eng muhim afzalliklaridan biri bu kompaniya xodimlarining faoliyatiga ta'sir qilish qobiliyatidir.

- Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilaydi. Oldingi bandda aytib o'tilgan «muvaqqiyatsizlik darajasi» ham mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Xodimlar bilan ishlash va nosozliklar foizini kamaytirish orqali mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati oshadi. Va undan keyin muhim ko'rsatkich iste'molchining brendga sodiqligi hisoblanadi.

- Kutilayotgan foydani prognoz qiladi. O'tkazilgan biznes tahlilidan olingan ma'lumotlardan pul tushumlarini prognozlashda foydalanish mumkin. Bu sizga marketing byudjetini taqsimlash va biznesni kengaytirish xarajatlarini rejalashtirish imkonini beradi. Masalan, o'tgan yilning yozi uchun savdo ma'lumotlarini bilib, siz

mavsumiylik va iste'molchi qobiliyatini hisobga olgan holda taxminiy foydani taxmin qilishingiz mumkin. Ushbu ma'lumot reklama va xaridlar uchun to'g'ri miqdorni ajratishga yordam beradi va savdo bo'limi kerakli foyda uchun aniq rejalarni taqdim etadi. Taxminan ishlashdan ko'ra analitika ma'lumotlarni bilish ancha xotirjamroq va kompaniya bir oy yoki olti oy ichida qanday raqamlarni keltirishi mumkinligini tahlil qiling. Har qanday biznesning eng muhim elementlaridan biri bu tahlildir. Muayyan ko'rsatkichlarning ma'nosini tushunish uchun barcha o'zgarishlarni doimiy ravishda kuzatib borish muhimdir. Kompaniyaning kelajakdagi muvaffaqiyati to'g'ri o'tkazilgan analitika va undan keyingi strategik jihatdan to'g'ri qadamlarga bog'liq.

Strategik tahlilning asosiy vazifalaridan biri kompaniyaning raqobatbardoshlik darajasini aniqlashdir. Ushbu vazifani bajarishda kompaniyaning hozirgi paytda mavjud bo'lgan raqobatdosh afzalliklari haqida har tomonlama tushunchani shakllantirish juda muhimdir. Shuningdek, strategik tahlil kompaniya duch keladigan muammolarni aniqlashi, ularning paydo bo'lish sabablarini aniqlashi kerak. Bundan tashqari, muammolar iyerarxiyasini yaratish, ya'ni eng dolzarblarini aniqlash kerak. Shunday qilib, ularni hal qilish algoritmini oldindan belgilash zarur. Strategik tahlilning vazifasi - kompaniyaning ichki resurslarini har tomonlama tekshirish, kompaniyaning inson salohiyati to'g'risida aniq tasavvurni shakllantirish, kompaniyaning tuzilishi va uni o'zgartirish yo'llarini tavsiflash. Prognozlash strategik tahlilning o'ziga xos vazifasidir. Aslida, bu kompaniya joylashgan muhitning hozirgi tendensiyalari va shartlaridan foydalangan holda kompaniyaning kelajagini modellashtirishdir. Bu vazifani bajarish qisman kompaniyaning joriy strategik platformasi haqida tushuncha hosil qilishga yordam beradi.

Ma'lumotlar tahlilining strategik ahamiyatini tushunadigan korxonalar tendensiyalar va naqshlarni sharhlash, shart-sharoitlar o'zgarishi bilan rejalarni moslashtirish va raqobatdosh ustunliklarga ega bo'lish uchun ilg'or tahlil platformalariga sarmoya kiritadilar. Masalan, Grand View Research, bozor tadqiqoti va konsalting kompaniyasi ma'lumotlariga ko'ra, AQSh sog'liqni saqlash sanoati 2023 va 2030 yillar oralig'ida 19,2% yillik o'sish sur'ati bilan tahlilga investitsiyalarni oshiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, biznesni boshqarish kuchli yetakchilik, tashkiliy va muammolarni hal qila olish qobiliyatini, shuningdek, moliyaviy, iqtisodiy va bozor tendensiyalarini tushunishni talab qiladi. Soha doimiy ravishda rivojlanib boradi va biznesni boshqarishda muvaffaqiyat ko'pincha tajriba, ta'lim, doimiy o'rganish va o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishga tayyorlikni talab qiladi. Biznesingizni kengaytirganda siz tahlillardan foydalanishingiz kerak. Sotuv dinamikasini, reklama natijalarini va sotish konvertatsiyasini muntazam ravishda kuzatib borish muhimdir. Bu kuchli raqobatbardosh bozorda o'z o'rnini saqlab qolishning yagona yo'li. Kompaniya strategik tanlovni amalga oshirishi uchun u hozirgi paytda qanday holatda

ekanligini tushunishi kerak. Boshqacha aytganda, biz o'z pozitsiyamizni aniqlab olishimiz, o'zimiz uchun hozirgi strategik platformamizni rasmiylashtirishimiz kerak. Bu kompaniyaga o'zini xuddi tashqaridan, "birovning ko'zi bilan" ko'rish imkonini beradi va shu bilan birga, ularning afzalliklari va kamchiliklarini eng aniq tushunadi. Albatta, biz biznes ko'rsatkichlarini chuqur tahlil qilmasdan ishlashimiz mumkin, ammo bu yondashuv bilan biz kompaniyani masshtablashtirishingiz dargumon. Ishonchli va dolzarb ma'lumotlarsiz biznes deyarli «ko'r-ko'rona» oldinga siljiydi. Strategik sharoitlarning auditi har taraflama tahlil javoblariga tayangan holda korxonaning holati uning bozori, faoliyat tarmog'i, shu bilan birga biznesning makromuhitini belgilab beruvchi tashqi sharoitlardan kelib chiqib o'rganiladi. Bunda tahlil obyekti kelgan axborotning haqiqiyliigi vaqtincha va jismoniy imkoniyatlardan kelib chiqib, turli xil usullar va modellar qo'llanilishi mumkin va zarur hisoblanadi. O'ylaymizki, Biznesni kattalashtirish va masshtablashtirishni har doim tahlil natijalari va miqdoriy hamda sifat ko'rsatkichlariga asoslangan strategik reja bilan bog'lash orqali hamda biznes-tahlil bo'yicha ilg'or biznes darajasiga ega bo'lganlar ma'lumotlarni boshqarish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'lgan bozor talabini qondiroladigan professionallarni strategik menejerlarni tayyorlash dasturlarini ishlab chiqish biznes faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga ko'maklashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Isakov M.Yu. «Biznes-rejalashtirish» fani bo'yicha ta'lim texnologiyasi / «Iqtisodiy ta'limda o'qitish texnologiyasi» seriyasidan. -T.: TDIU, 2007
2. G'ulomov S.S. Menejment asoslari. - T., Sharq, 2002-y
3. Tursunov R.T, Hakimov N.X, Pulatov N.T. Biznes strategiyasi.
4. Стратегический менеджмент. / Под ред. А.Н. Петрова. — СПб.: Питер, 2008.
5. Maxmudov E.X., Isoqov M.Yu. Biznes - rejalashtirish. O'quv qo'llanma.
6. Business Intelligence: A Managerial Perspective on Analytics by Ramesh Sharda, Dursun Delen, Efraim Turban
7. Business Intelligence Strategy: A Practical Guide for Achieving BI Excellence by John Boyer, Bill Frank, Brian Green, Tracy Harris, Kay Van De Vanter
8. Xo'djamuratova G.Yu. Strategik boshqarish. Darslik. -T.:«IQTISODIYOT», 2019. – 177 b.
9. D.T.Muhamediyeva. «BIGDATA muammolari va ma'lumotlarni intellektual tahlil qilish masalalarini yechish algoritmlari». Monografiya
10. <https://www.ibm.com/topics/business-intelligence>